

PETRI ABÆLARDI
OPERUM PARS QUARTA. — CARMINA
ET MISCELLANEA.

MONITA AD ASTRALABIUM.

(Ex codd. mss. Musei Britannici, *Burney*, n. 216, fol. 100 v°, et Cotton. *Vitell.* C. VIII, fol. 18 r° ediderunt Thomas WRIGHT et James Orchard HALLIWEL in libro cui titulus :

Reliquiæ antiquæ, Scraps from ancient manuscripts, illustrating chiefly early english literature and the english language; London, 1841, 2 vol. in-8°; — tom. 1, pag. 15.)

- Doctrina magistri Petri Abælardi.*
- Astralabi fili, vitæ dulcedo paternæ,
 Doctrinæ studio pauca relinquo tuæ.
 Major discendi tibi sit quam cura docendi,
 Hinc aliis etenim proficis, inde tibi.
 Cum tibi defuerit quod discas, discere cessa,
 Nec tibi cessandum dixeris esse prius.
 Discas diu firmaque tibi tarda que docere,
 Atque ad scribendum ne cito prosilias.
 Non a quo sed quid dicatur sit tibi curæ,
 10 Auctori nomen dant bene dicta suo.
 Ne tibi dilecti iures in verba magistri,
 Nec te detineat doctor amore suo.
 Fructu non foliis pomorum quisque cibatur,
 Et sensus verbis antefendus erit.
 Ornatis animos captet persuasio verbis,
 Doctrinæ magis est debita planicies.
 Copia verborum est ubi non est copia sensus,
 Constat et errantem multiplicare vias.
 Cujus doctrinam sibi dissentire vilebis,
 20 Nil illam certi constet habere tibi.
- Instabilis lunæ stultus mutatur ad instar,
 Sicut sol sapiens permanet ipse sibi.
 Nunc huc nunc illuc stulti mens cæca vaga
 [tur,
 Provida mens stabilem figit ubique gradum,
 Providet ante diu quid recte dicere possit,
 Ne iudex fiat turpiter ipsa sui.
 Nolo repentini tua sic doctrina magistri,
 Qui cogatur adhuc fingere quæ doceat.
 Nemo tibi tribuet quod nondum est nomen ade-
 [ptus,
 30 Post multos si vis experiaris eum.
 Filius est sapiens benedictio multa parentum,
 Ipsorum stultus dedecus atque dolor.
- A Insipiens rex est asinus diademate pollens,
 Tam sibi quam cunctis perniciosus hic est.
 Scripturæ ignarus princeps qui sustinet esse,
 Cogitur archanum pandere sæpe suum.
- Occasum sapiens, stultus considerat ortum,
 Finis quippe rei cantica laudis habet.
 Dictis doctorum, factis intende bonorum,
 40 Ferveat hac semper pectus avaritia.
 Ingenii sapiens fit nullus acumine magni,
 Hunc potius mores et bona vita creant.
 Factis non verbis sapientia se proficitur,
 Solis concessa est gratia tanta bonis.
 Credit inhumanam mentem sapientibus esse,
 Qui nichil illorum corda dolere putat.
 B Ferrea non adeo virtutis dura que mens est,
 Ut pietas horum viscera nulla sciat.
 Sit tibi cura prior faciendi, de inde docendi
 50 Quæ bona sunt, ne sis dissonus ipse tibi.
- Sit tibi quæso frequens scripturæ lectio sacræ,
 Cætera si qua legas omnia propter eam.
 Est iusti proprium reddi sua velle quibusque,
 Fortis in adversis non trepidare suis.
 Illicitos animi motus frenare modesti,
 Tunc cum succedunt prospera præcipue.
 Sicut in adversis virtus ea murus habetur,
 Sic istius egent prospera temperie.
 Nec prior illa manet virtus nisi fulta sit istis,
 C 60 Ne sit fracta malis, sive remissa bonis.
 Quid vitii, quid sit virtutis discite prudens,
 Quod si perdidit, desinis esse quod es.
 Philosophus causas rerum discernit opacas,
 Effectus operum practicus exsequitur.
- Sit tibi præcipuus divini cultus honoris,

VERS. 13, *fructuque non*, B. 24, *fugit*, B. 59, *doctis*, C. 48, *ciat*, C. 61, *discute*, C. 61, *exequitur*, B.

- Teque timor semper subdat amorque Deo. **A**
 Nemo Deum metuet vel amabit sicut oportet,
 Si non agnoscat, sicut oportet eum,
 Quam justus sit hic atque potens, quam sit bo-
 [nus ipse,
- 70 Quantum nos toleret, quam grave percutiat !
 Quo melior cunctis Deus est, plus debet amari,
 Et melior post hunc ordine quisque suo.
 Quo melior quisque est, majori dignus amore .
 Utque Deo fuerit charior et tibi sit.
 Quos etenim nisi propter eum debemus ama-
 [re,
- Finis hic in cunctis quæ facis unus erit,
 Non tua sed domini quærat gloria per te,
 Non tibi sed cunctis vixeris, immo Deo.
 Detrimenta tuæ caveas super omnia famæ,
- 80 Ut multis possis et tibi proficere.
 Quæ præcesserunt cogunt nova crimina credi,
 Et prior in testem vita sequentis erit.
 Scandala quam possis hominum vitare labora,
 Ut tamen incurras scandala nulla Dei.
 Infames fugiat tua conversatio semper,
 Et socio gaude te meliore frui.
 Est melius socium quam cognatum esse bono-
 [rum,
- Hinc etenim virtus, eminet inde genus,
 Ne templare Deum, fidi, præsumpseris un-
 [quam,
- 90 Nitere quo possis ut merearis opem.
 Summa Dei bonitas disponens omnia recte, **C**
 Quæ bona quæ mala sunt ordinat ipse bene.
 Hinc nec in adversis justo solatia desunt,
 Ut mala sint etiam, cum sciat esse bonum.
- Jussa potestatis terrenæ discutienda,
 Cælestis tibi mox perficienda scias.
 Siquis divinis jubeat contraria jussis,
 Te contra Dominum pactio nulla trahat.
 Contempnendo Deum peccat solummodo quis
 [que,
- 100 Nec nisi contemptus hic facit esse reum.
 Non est contemptor qui nescit quid sit agen-
 [dum,
- Si non hoc culpa nesciat ipse sua.
 Major adhuc tamen est insania quam furor ille,
 Quæ differt illum conciliare sibi.
 Suppremus furor est offendere cuncta poten-
 [tem,
- Quod qui præsumit nescio quid metuat.
 Quisquis apud Dominum se quærit justificari,
 Justitiam, siqua est, nesciat ipse suam.
 Agnoscat culpas, accuset, corrigat illas,
- 110 Nec se corde bonum censeat, ore malum.
 Hoc autem pro justitia reputetur ab illo,
- Quod bona quæ impendit reddita non data
 [sunt,
 Quæ tibi tu non vis fieri, ne feceris ulli ;
 Quæ fieri tibi vis, hæc quoque fac aliis.
- Omnia dona Dei transcendit verus amicus,
 Divitiis gunctis antefereendus hic est.
 Nullus pauper erit thesauro præditus isto,
 Qui quo rarior est, hoc preciosior est.
 Sunt multi fratres, sed in illis rarus amicus,
 120 Hos natura creat, gratia præbet eum.
 Gratia libertas, natura coactio quædam est,
 Dum generi quivis hæret amore suo.
 Quo pecudes etiam naturæ lege trahuntur,
 Affectus quarum gratia nulla manet.
 Si roget aut faciat quisquam quod lædat hone-
 [stum,
- Metas et legem transit amicitia.
 Exaudire precem inhonesta rogantis anuci,
 Est ab amicitia calle referre pedem.
 Plus tamen offendit qui cogit ad ista rogando,
 130 Quam qui consensus dat, prece victus eis.
 Nullum te dominus plusquam te cogit amare,
 Nec te quisquis te turpia poscit amat.
 Turpia ne facias sed vites propter amicum
 Si cupis ut vere sis preciosus ei.
 Turpiter excusat noxam quem propter amicum
 A se hanc committi dicere non pudeat.
 Propter amicitiam si quid commisero vile,
 Re turpi pulchram fædo malaque bonam.
 Debita sunt quam dona magis quæ dantur ami-
 [co,
- 140 Nil tamen est quo plus non mereatur amor.
 Quos in amicitia sua quærere lucra videbis,
 Quod dici cupiunt hoc simulare scias.
 Si non subvenias donec te exoret amicus,
 Quæ dare te credis, vendere crede magis.
 Non pretio parvo est rubor ille rogantis haben-
 [dus,
- Quo quæ tu dicis dona coactus emit.
 Plus recipit quam dat pro donis quisquis ama-
 [tur,
- Nam quid amicitia carius esse potest.
 Majores grates dono majore meremur,
 150 Majus se dando quam sua quisque dabit.
 Alter ego nisi sis, non es michi verus amicus,
 Ni michi sis ut ego, non eris alter ego.
 Qui bonus est dampnum contempnit propter
 [amicum,
- Sic etenim prodisi sit amicus habet.
 Cujus criminibus cito credis, non es amicus,
 Ultimus hinc proprie scit mala quisque do-
 [mus.
- Non poterit proprios cognoscere dives amicos,
 An sint fortunæ scilicet aut hominis.

69, is atque, C. 90, quod, C. 104, qui differt, C. 110, ne se, C. 112, data sint, B. — 127, in C. precem written first, has been changed to preces. — 145, subveniat, B. 145, parvo pretio, C.

- Pauper in hoc felix errore est liber ab isto; A
 160 Cum perit hæc, pereunt quos dabat illa tibi.
 Cui male fecisti, ne te commiseris illi,
 Prætereunte malo permanet ira mali.
 Quam jactura mali jactantia pejor habetur,
 Sed gravior læso cuiilibet esse solet.
 Sit tibi præcipuus si vis bonus inter amicos,
 Nec memor in talem conditionis eris.
 Erectum stimulis et verbere comprimes illum,
 In tua ne calcem dirigat ora suum.
 Non homini te sed vitio servire pudebit,
 170 Cum sit libera mens, nil tibi turpe putes.
 Non est quem possunt corrumpere dona fide-
 [lis,
 Proditor alterius non tibi fidus eris.
 Obssequio superant meretrix et proditor omnis, B
 Qua placeant aliis hæc una sola patet.

 Nil melius muliere bona, nil quam mala pe-
 [jus,
 Omnibus ista bonis præstat et illa malis,
 Quæcunque est avium species assueta rapi-
 [uis
 Quo plus possit in his femina fortior est.
 Nec rapit humanas animas plus femina quid-
 [quam,
 180 Fortis in his hæc est quolibet hoste magis.
 Quæ se luxuriæ gratis subponit anica,
 Censetur meretrix quæ pretio gerit hoc.
 In vitio tamen hoc ardentior illa videtur,
 Quæ præter sordes suscipit inde nichil.
 Uxorem ratione suam vir debet amare,
 Et non ad coitum sicut adultera sit.
 Ut pecudes quo vult trahit impetuosa volup-
 [tas,
 Sic homines agitat luxuriosus amor.
 Si post conceptum pecudum saciata libido
 190 Ferre mare nolit, quid mulier, quid agitat?
 An se luxuriæ solam putet esse creatam?
 Ad coitus fructum cætera nata feret?
 Grator est humilis meretrix quam casta su-
 [perba,
 Perturbatque domum sæpius ista suam.
 Polluit illa domum quam incendit sæpius ista, D
 Sorde magis domui flamma nocere potest.
 Mitior est anguis linguosa: conjugis ira;
 Qui tenet hanc, ejus non caret angue sinus.
 Deterior longe linguosa est femina scorto,
 200 Hoc aliquis, nullis illa placere potest.
 Est linguosa domus incendia maxima conjux,
 Hac levior flamma quilibet ignis erit.

 Cum modicum membrum sit lingua, est maxi-
 [mus ignis;
- Non tot per gladium quot petiere per hanc.
 Prævalet in lingua qui non est fortis in ar-
 [mis.
 Nullus in hac pugna plus meretricæ potest.
 Ex hoc præcipue distant ignavus et audax,
 Quod factis iste prævalet, ille minis.
 Si linguæ bellum quam armorum fortis es-
 [set,
 210 Thersites Trojæ major Achille foret.
 In verbis pavidus semper lætare fuisse,
 In factis audax sis, aliquando licet.
 Nil magis offendit quam pravus sermo poten-
 [tem;
 Plus probra liber homo quam sua dampna
 [timet
 Accensas mollis responsio mitigat iras;
 Auget eas potius dura, creatque novas.

 Nolo virtum doceas uxoris crimen amare,
 Quod sciri potius quam fieri gravat hunc.
 Opprobriis aurem propriis dat nemo libenter,
 220 Nec te nec quemquam talia scire volet.
 Cuique viro casto conjux sua casta videtur,
 Semperque incestus suspiciosus erit.
 Ne sis natarum sic cæcus amore tuarum,
 Ut non corrumpi posse rearis eas.
 Quam cito fas sit eas festina tradere nuptum,
 Vilescit mulier suspicione cito.
 Nec catus poterit servari pelle nitente,
 Nec mulier cunctis si preciosus erit.
 Quam nuptum tradunt studeant ornare puel-
 [lam,
 230 Ornatu sapiens vir cito privat eam.
 Incestam ut castam frustra servare labores;
 Non potes hanc, illam non opus esse scias.
 De quo culpasti mulierem cogis amari,
 Et verum falso crimine sæpe struis.
 Ne dubites illam propriæ dissidere formæ,
 Nec studet ut fallat per bona facta viros.
 Quanto plus fragilis muliebris sexus habetur,
 Tanto ejus virtus præminet in meritis.
 Quo fuit asperior quæ postea nupsit amanti,
 240 Tanto grator est ipsa futura viro.
 Aspernata virum propria placet ipsa repulsa,
 Et blandum facit hunc asperitate sua.
 Miror si mulier privignum diligat ulla,
 Ni quo Phædra suum fertur amasse modo.
 Quem vir amat famulum miror si diligit uxor,
 Semper in insidiis hunc timet esse sibi.
 Luxuriæ nimis est mulieri grata voluptas,
 Si plus quam fratrem diligit illa virum.
 Si sua quam mater cuiquam sit carior uxor,
 250 Constat naturam cedere luxuriæ.
 Quem natura suos non cogit amare parentes,

160, in both MSS. hæc is explained in a gloss by *fortuna*, and in B. *quos* is explained similarly by *amicos*. — 161, *ulli*, C. — 164, *set*, B. et, C. — 174, *via*, C. — 179, *quidquam*, C. — 180, *fortis in hoc*, B. — 181, *supponit*, C. 196, *Corde*, B. 201, *conjux*, B. 202, *quislibet*, B. 204, *quam ve-riere*, C. 226, MS. C. ends with this line.

Conciliare tibi gratia nulla potest.
 Qui patri malus est, nulli bonus esse putetur,
 Nolo roges pro quo non rogat ipsa parens.
 Ne superinducta crucies uxore parentes,
 Hos sepeli primo si superesse queas.
 Est velox vindicta Dei maledictio patrum.
 Nemo nisi demens hanc tolerare potest.
 Quo plus proficiat tua sit correptio blanda;
 260 Aspera perversos non capit, immo movet.

A. Objurga culpam pueri, juvenisque flagella,
 Exhortare senem blanditiisque mone.
 Cum te corripiat senior patienter habeto,
 Et grates tanquam post data magna refer.
 Culpam metuens culpam præcindere temptat,
 Quisquis non fuerit patiens parendo jubenti,
 Imperio nulli præficiendus erit.

HYMNI ET SEQUENTIÆ

PER TOTUM ANNI CIRCULUM

AD USUM VIRGINUM MONASTERII PARACLITENSIS.

MONITUM.

Nonaginta tria carmina, quæ modo edituri sumus, conscripta fuisse ab Abælardo, idque ab eo factum circa annum 1150, paulo antequam librum Sermonum in lucem daret, certissimum est. Ipse enim in epistola, quam præfationis loco Sermonibus his præmisit, scripsit ad Heloissam sese non ita pridem ad eam destinasse libellum Hymnorum vel Sequentiarum, quæ Paraclitenses monachæ inter divina celsioranda officia concinerent.

Non præterivit hunc scriptionem Henricus Gandavensis seu quisquis ille est qui Appendicem ad Henrici Gandavensis Scriptores ecclesiasticos subjecit (1); nec plerique alii qui deinde commentarios de historia literaria publici juris fecerunt.

Verum ambigi potest videritne ex eis ullus illa Abælardi poemata, an ex solo præmio Sermonum ea habuerint cognita. Sed vidit ea Ambæsius, deprehenditque (quemadmodum in Præfatione ad Opera Abælardi apologetica testatur ipsemet) « magnam in eis catholicæ pietatis lucem seu legenti seu canenti effulgere. » Quod ea reliquit in tenebris jure merito admiratus est Cl. V. Cousin, recentissimus Operum Abælardi editor.

Porro, ut fit, evanuerunt postmodum omnia Hymnorum et Sequentiarum illarum vestigia; adeo ut D. Clement ea inter Opera Abælardi deperdita recensuerit (2). Et quidem nondum inventæ Sequentiæ ullæ, sed Hymni nonaginta tres cum initio sequentis.

Hi autem latebant in codice quincunciali, sæculo XIII magnam partem conscripto, et varii generis complexo opuscula.

Belgicum origine hunc esse librum, res manifesta; ubi vero locorum scriptum dubium maxime. Fragmentum aliquod genealogicum, ad imos margines folii versi 75 et 76 adjectum, vicorum continet nomina qui Sabim inter et Mosam sunt positi; et folio 17 ad supremum marginem legitur versus Theoticus seu Flandricus: Scone en ghi hebet mi ghevaen, ich...; quæ verba ad dialectum Limburgicam pertinere videntur: ita ut si dixeris olim id volumen exaratum et servatum fuisse in Leodiensi diœcesi, periculum errandi non incurris; secus, si propius libri patriam determinare libuerit.

Occupato Belgio ab reipublicæ Gallicanæ militibus, Parisios delatus est codex, ibique detentus, donec Napoleonis I regnum stetit. Quo cadente, rediere in Belgium membranæ, sigillo reipublicæ et imperialibus insignibus notatæ, deinceps vero bibliothecæ Burgundicæ Bruzellensis characterem laturæ. Et quidem, quæ his pergamenis chartis inscribuntur opuscula, in generali bibliothecæ Burgundicæ catalogo (3) indicantur numeris 10147-10158.

Jam vero forte fortuna factum est ut Oehlerus, domo Germanus, in ultimum hujus codicis libellum inciderit, maximam hymnorum Abælardi partem continentem. Nec mora, octo prima cantica dedit in lucem,

(1) Ap. Fabricium, *Biblioth. eccles.*, part. XI, p. 128.

(2) *Hist. littér. de France*, t. XII, p. 136.

(3) *Catalogue des manuscrits de la Bibliothèque royale de Bourgogne*, t. 1, p. 203 et 204.